

Asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală

Analiza practicii judiciare
din Republica Moldova

Sumar

Studiul „Asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală. Analiza practicii judiciare din Republica Moldova” a fost realizat de Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”, în cadrul proiectului „Asigurarea accesului victimelor agresiunii sexuale la protecție legală și socială adecvată”, cu suportul financiar al Ambasadei SUA la Chișinău.

Rezultatele studiului, interpretarea factologică, concluziile și recomandările din această publicație constituie opinia echipei de cercetare și nu reflectă în mod obligatoriu poziția Ambasadei SUA la Chișinău.

Editor: Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”

Președinte:
Ana REVENCO

Coordonator:
Daniela MISAIL-NICHITIN

Autorii studiului:
Natalia BAYRAM
Livia MITROFAN
Ana NANI

Pentru informații suplimentare privind prezenta publicație ne puteți contacta:

MD-2012, CP 259, Chișinău Republica Moldova
Tel.: (+373) 22 23 49 06
Fax: (+373) 22 23 49 07
E-mail: office@lastrada.md
www.lastrada.md

Introducere

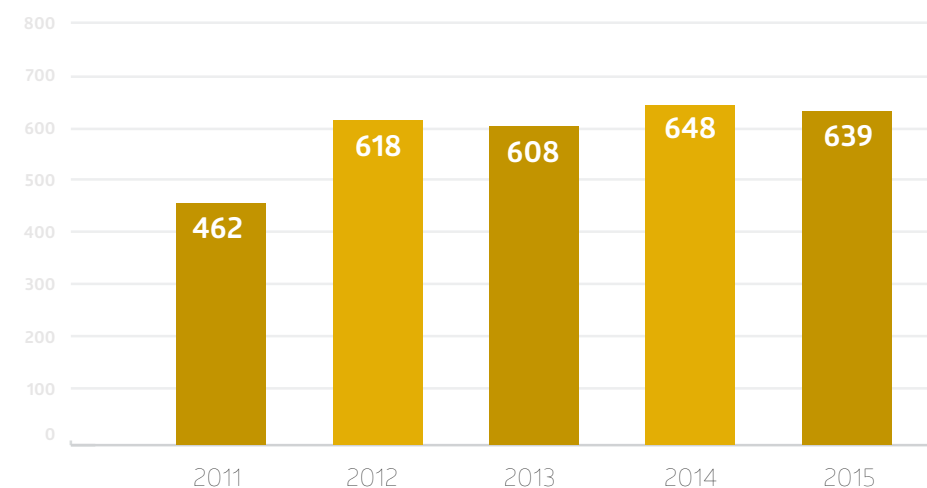
Studiul „Asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală. Analiza practicii judiciare din Republica Moldova” a fost realizat în vederea constatării nivelului de protecție a victimelor infracțiunilor privind viața sexuală, atitudinea organelor de drept față de acestea, precum și elucidarea deficiențelor atestate în instrumentarea și examinarea dosarelor penale ce vizează această categorie de infracțiuni din momentul sesizării organului de urmărire penală până la pronunțarea hotărârii definitive și irevocabile de către instanțele judecătorești.

Viața și integritatea sexuală a femeilor este parte integrantă a drepturilor și intereselor omului și reprezintă un aspect important în

dezvoltarea și progresarea unei bunăstări în societate. Anume din acest considerent statul trebuie să adopte o politică eficientă în domeniul prevenirii, combaterii infracțiunilor sexuale și reabilitării victimei unei fapte ce atentează la viața și integritatea sexuală a acestora. Politica statului în acest domeniu urmează să prevadă măsuri legislative adoptate și un grad înalt de asigurare a implementării lor efective.

Imperativul elaborării prezentului studiu a rezultat și din numărul constant al infracțiunilor cu privire la viața sexuală, care denotă o nerealizare a scopului pedepsei, expus în Codul penal al Republicii Moldova, și anume prevenirea săvârșirii altor infracțiuni.

Numărul cauzelor penale ce vizează infracțiunile privind viața sexuală conform datelor Biroului Național de Statistică

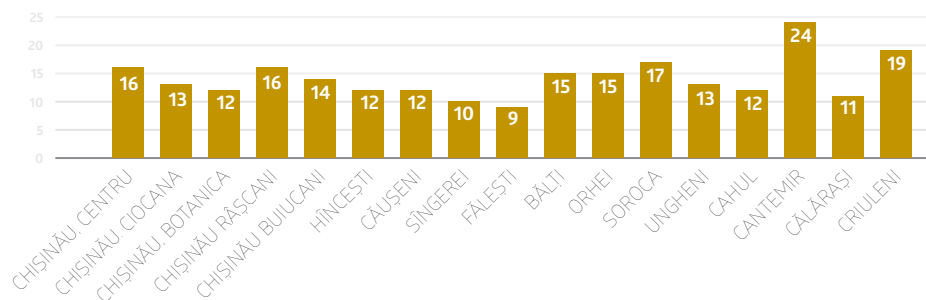

Pentru efectuarea prezentului studiu au fost colectate din instanțele de judecată ale diferitelor raioane 240 de cauze penale,

care au vizat infracțiuni privind viața sexuală examinate în perioada anilor 2011-2015.

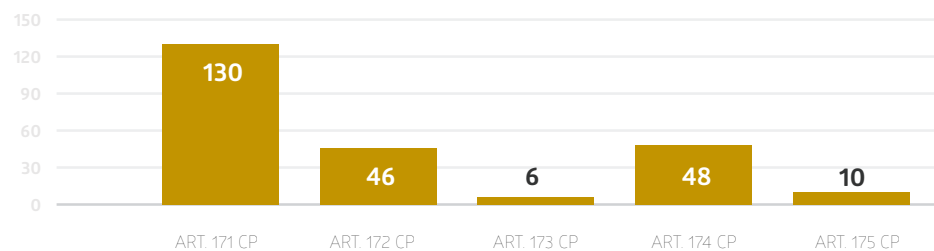
Numărul cauzelor penale colectate din instanțele de judecată

Cauzele penale examinate au vizat următoarele categorii de infracțiuni: art. 171 (violul); art. 172 (acțiuni violente cu caracter sexual); art. 173 (hărțuirea sexuală); art. 174 (raportul sexual cu o persoană care nu a îm-

plinit vârsta de 16 ani); art. 175 (acțiuni perverse). Victimele cauzelor examinate sunt minore cu vârsta între 14 -16 ani și femei de la 18 ani.

Numărul cauzelor penale studiate per infracțiune

Pentru efectuarea studiului au fost colectate și cercetate doar cauzele penale în care a fost pronunțată o hotărâre irevocabilă, nefiind studiate cauzele penale încetate la faza de urmărire penală, dat fiind faptul că Procuratura Generală a refuzat accesul la aceste cauze penale, invocând secretul urmăririi penale și protecția datelor cu caracter personal.

Conform studiului a fost analizat **cadrlui legislativ național în domeniu protecției victimelor infracțiunilor cu caracter sexual**, fiind cercetată fiecare infracțiune privind viața sexuală: violul (art. 171 CP), acțiuni

violente cu caracter sexual (art. 172 CP), hărțuirea sexuală (art. 173 CP), raportul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani (art. 174 CP), acțiuni perverse (art. 175 CP), inclusiv drepturile și garanțiile de care se bucură victimele pe parcursul desfășurării urmăririi penale și examinării cauzei în instanța de judecată. Ca rezultat s-a stabilit că linia de demarcație dintre libertatea sexuală și infracțiunile ce atentează la viața sexuală este **consimțământul persoanei adulte**, în cazul în care victima este adultă și cu capacitate de exercițiu deplină. În cazul infracțiunilor de viol și acțiuni violente cu caracter sexual

Codul penal al Republicii Moldova restricționează consimțământul victimei prin aplicarea constrângerii fizice sau psihice a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința.

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, adoptate la Istanbul, neratificată de Republica Moldova, statuează că **consimțământul trebuie dat voluntar, ca rezultat al liberului arbitru al persoanei, evaluat în contextul circumstanțelor înconjurătoare**.

Însă legislația Republicii Moldova tratează într-un alt mod consimțământul victimei, deși prevederile Convenției de la Istanbul la acest capitol sunt axate anume pe drepturile victimei și îi oferă posibilitatea de a fi protejată și în cazul în care constrângerea fizică și psihică nu a fost aplicată, însă în urma unor circumstanțe consimțământul ei este viciat. Astfel, la moment conform legislației Republicii Moldova sentimentul de frică, deprindere sexuală sau alte circumstanțe vor fi calificate de organele de drept ca săvârșirea

actului sexual cu acordul victimei. În acest sens e de menționat că potrivit legislației Republicii Moldova tot consimțământul este linia de demarcare dintre viol și întreținerea unui raport sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani. Or, în funcție de caz și reieșind din cauzele penale studiate, **organul de urmărire penală califică fapta ca raport sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani chiar și în cazul în care victima este dependentă material, moral de făptuitor, are o frică față de acesta, ceea ce, evident, nu poate fi inter pretat ca un consimțământ voluntar**. Astfel, în cazul în care legislația va fi modificată anume în acest sens, integritatea sexuală a persoanei va fi protejată în adevăratul sens al cuvântului. Cât privește legea procesuală, menționăm că deși legiuitorul a amendat legislația în vederea ridicării gradului de protecție a victimelor, totuși, reieșind din specificul infracțiunilor privind viața sexuală, victimele infracțiunilor respective urmează să beneficieze de drepturi suplimentare.

Practica respectării drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală

Un aspect important abordat în cadrul studiului este **gradul de respectare a drepturilor victimei infracțiunilor privind viața sexuală din momentul depunerii plângerii până la finalizarea urmăririi penale**. Astfel, s-a stabilit că victima este tratată în mod inechitabil, nefiindu-i asigurat posibilitatea

realizării tuturor drepturilor garantate de lege. Practicile admise de către organul de urmărire penală începând cu etapa inițierii urmăririi penale sunt contrare principiului promptitudinii efectuării acțiunilor urgente de urmărire penală.

- În localitățile rurale, victimele infracțiunilor cu caracter sexual sau reprezentanții legali ai acestora sesizează polițistul de sector, primarul, asistentul social sau medicul de familie, care nu au competențe de a efectua acțiuni de urmărire penală de urgență și care de cele mai dese ori nu sesizează organul de urmărire penală, dar acceptă plângerea victimei, urmând mai apoi o procedură de înregistrare a plângerii și transmiterea acesteia organului de urmărire penală pentru examinare potrivit competenței.
- Data depunerii plângerii nu corespunde cu data înregistrării sesizării, fiind depășit termenul de 24 de ore de înregistrare a sesizării, expus în ordinul Ministerului Afacerilor Interne nr. 121/254/286-0/95 din 18 iulie 2008 privind evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și persoanelor care au săvârșit infracțiuni.
- Contrar legislației în vigoare și modificărilor aduse Codului de procedură penală, polițistul, după depunerea plângerii, solicită victimei infracțiunilor privind viața sexuală explicații sau declarații (acțiune neprevăzută de Codul de procedură penală), în care victima relatează în mod amănunțit circumstanțele cauzei, ceea ce reprezintă o audiere fără garantarea drepturilor procesuale expuse expres în Codul de procedură penală. În 30% din cauzele analizate este prezentă această practică de solicitare a explicațiilor. Mai mult ca atât, din cele 240 de cauze penale studiate, în 65 de cauze victima depune explicații pe marginea infracțiunii cu caracter sexual, iar a doua este audiată ca parte vătămată, ea fiind nevoită să mai repovestească încă o dată circumstanțele infracțiunii și fiind supusă revictimizării prin retrăirile psihologice și emoționale în urma comiterii infracțiunii.
- În 82 cauze penale studiate, contrar specificului infracțiunilor privind viața sexuală, organul de urmărire penală întocmește în termen de 2 – 3 zile de la înștiințarea telefonică despre săvârșirea infracțiunii, acte de constatare a infracțiunii, după care obține o plângere tipizată de la victimă, deși imediat de la înștiințare victima urma să fie examinată în vederea depistării mostrelor de spermă, de sânge, a urmelor de pe hainele victimei și a făptuitorului.

- În 12 cauze penale studiate organul de urmărire penală a depășit termenul de 30 de zile prevăzut de art. 274, alin. (1), CPP pentru începerea urmăririi penale, încălcarea ce a avut ca efect nerespectarea drepturilor victimelor infracțiunilor privind viața sexuală.

De asemenea, s-a constatat că victimele infracțiunilor privind viața sexuală nu sunt implicate în procesul de investigare a cauzelor, transformându-le în acest sens într-un participant pasiv, drepturile și interesele cărora sunt neglijate.

Contrar prevederilor legale **nici uneia din victime nu îi este adus la cunoștință ordonanța de începere a urmăririi penale**. Victimele sunt informate despre inițierea urmăririi penale abia la audierea acestora în calitate de victimă, parte vătămată, ordonanța de începere a urmăririi penale fiindu-le eliberate doar la cerere.

O încălcare gravă stabilită în **76 de cauze penale studiate** este faptul că *ofițerul de urmărire penală inițiază urmărirea penală pe o altă faptă care este mai ușoară decât cea care se conține în actul de sesizare*.

În acest sens, s-au constatat 2 tendințe ale organului de urmărire penală.

1. În 23 cauze penale studiate victima minoră cu vârsta între 14 -16 ani a depus plângere referitor la viol, dar nu avea urme evidente de vătămări corporale; organul de urmărire penală a inițiat urmărirea penală în baza art. 174 CP, și nu în baza art. 171, alin. (2), CP.
2. În 6 cauze penale studiate, deși victima a depus plângere referitor la tentativă de viol, organul de urmărire penală a inițiat urmărirea penală pe infracțiunea comiterii de acțiuni perverse.

În 15 cauze penale studiate s-a stabilit o recalificare greșită a infracțiunii: de la viol, prevăzut de art. 171 CP la întreținerea unui ra-

port sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani, art. 174 CP, în timp ce victima declară expres că a fost violată. Această recalificare greșită se datorează unei interpretări eronate a consimțământului victimei infracțiunii de viol, în special când victima nu a atins vârsta de 16 ani.

În plus, pe întreaga perioadă de desfășurare a urmăririi penale victimei nu îi este respectat dreptul privind aducerea la cunoștință a hotărârilor organului de urmărire penală:

- deși plângerea este depusă în privința mai multor persoane, organul de urmărire penală nu informează victima despre scoaterea de sub urmărire penală a unor bănuți sau învinuți, despre acest fapt fiind informată doar la finalizarea urmăririi penale, odată cu înmânarea rechizitoriului ori deja în instanța de judecată;
- victima nu este informată despre recalificarea faptei penale;
- în 50 % din cauzele studiate victimei nu i se aduce la cunoștință materialele cauzei nici la finalizarea urmăririi penale, odată cu înmânarea rechizitoriului. În schimb, victimelor li se aduce la cunoștință drepturile și obligațiile lor, cu toate acestea ele nu fac uz de acestea. Faptul este generat de lipsa asistenței juridice calificate a victimei, astfel încât avocatul să contribuie la respectarea eficientă a drepturilor victimelor. Mai mult, lipsa asistenței juridice calificate transformă victima dintr-un participant activ în unul pasiv sau într-un mijloc de mișcare a acțiunii procesuale penale.

Pe parcursul urmăririi penale victimelor infracțiunilor privind viața sexuală nu le este garantat în nici un mod dreptul la consiliere psihologică, iar asistența medicală le este garantată doar în volumul asistenței medicale acoperite de polița medicală obligatorie, în cazul în care aceasta dispune de polița medicală, victima este supusă doar controlului medical în vederea întocmirii raportului de constatare medico-legală. Încălcări grave a drepturilor victimei au loc inclusiv în procesul de acumulare a probelor.

Din cauzele penale cercetate nu s-a constatat nici o deosebire a audierii victimelor minore și a celor adulte, doar exceptând prezența reprezentantului legal și a psihologului. În ceea ce privește modalitatea, condițiile de audiere, întrebările formulate, ofițerul de urmărire penală nu face nici o deosebire.

În cadrul audierii victimei se utilizează proceduri, limbaj care atentează la demnitatea acesteia. Ofițerul de urmărire penală nu asigură audierea victimei în altă zi decât cea a făptuitorului sau nu întreprinde nici o măsură ca victima să nu întâlnească făptuitorul.

În **56 de cauze penale cercetate** victimele au fost audiate în aceeași zi cu făptuitorii, iar după ora de audiere a acestora, expusă în procesele-verbale se creează impresia că atunci când victima este audiată făptuitorul stă după ușă și așteaptă să fie audiat imediat după. Acest fapt nu numai că intimidează victima, dar și o expune la niște suferințe psihice de retrăire mai intensă a emoțiilor, ceea ce afectează calitatea audierii, iar din cauza jenei, fricii victima poate tăinui unele circumstanțe importante pentru urmărirea penală. Or, prin faptul nedeclarării inițiale a tuturor circumstanțelor în care a fost săvârșită fapta penală, ulterior ofițerul de urmărire penală poate avea dubii față de declarațiile victimei, în cazul în care ea menționează ulterior careva date suplimentare. În cadrul audierii victimei, ofițerul de urmărire penală în mare parte adresează întrebări, ce nu au nici o re-

levanță pentru calificarea faptei, ci vizează viața personală a victimei. Aceste întrebări doar accentuează neîncrederea ofițerilor de urmărire penală în cele declarate de victime și au ca efect intimidarea lor, în consecință acestora fiindu-le jenă de a mai relata despre cele întâmplate.

- Anterior ați mai întreținut rapoarte sexuale? Dacă da, cu cine?
- Ați avut anterior rapoarte sexuale? Dacă da, de câte ori și care a fost ultimul?
- Cât de des sau cât de rar întrețineți relații sexuale?
- De la ce vârstă ai început viața sexuală?
- Ești supărată pe făptuitor pentru ce ți-a făcut?
- Ați consumat alcool? Dacă da, în ce cantități? Erați în stare de ebrietate în momentul violului?
- Crezi că ai vreo vină la cele întâmplate?

Aceste întrebări doar accentuează neîncrederea ofițerilor de urmărire penală în cele declarate de victime și au ca efect intimidarea lor, în consecință acestora fiindu-le jenă de a mai relata despre cele întâmplate. O practică foarte des întâlnită, în **50% din cauzele cercetate**, sunt **audierile suplimentare** a victimelor, efectuate de ofițerul de urmărire penală. **În 20% dintre aceste cauze victimele sunt audiate suplimentar de 2-3 ori.** Deși Codul de procedură penală nu interzice audierea suplimentară în cazul în care ofițerul de urmărire penală urmează să concretizeze anumite circumstanțe, totuși, în cadrul infracțiunilor privind viața sexuală audierea suplimentară reprezintă o revictimizare a victimei, fiind pusă în situația de a retrăi din nou cele întâmplate. Mai mult, ofițerul de urmărire penală nu oferă nici o explicație plauzibilă referitor la necesitatea audierii suplimentare și premisele care au condus la aceasta.

O altă acțiune procesuală practică de ofițerii de urmărire penală în cazul instrumentării infracțiunilor privind viața sexuală este **confruntarea dintre victimă/parte vătămată și făptuitor/martor**, efectuată în cazul în care făptuitorul/martorul depune declarații diferite de cele ale victimei. Din numărul de cauze penale studiate, în **144 a fost efectuată acțiunea procesuală de confruntare**, deși nu este recomandată în cazul infracțiunilor privind viața sexuală, în condițiile în care această măsură presupune că victima și făptuitorul sunt puși față în față pentru a susține sau infirma cele declarate anterior.

E de menționat că această confruntare se dispune practic în toate cauzele penale în care părțile dau declarații contradictorii, fără a fi luată în considerare faptul că victima e minoră sau modul de comitere a infracțiunii, gravitatea ei și alte circumstanțe. **Doar în două dintre cauzele penale studiate** ofițerul de urmărire penală, procurorul au refuzat efectuarea acțiunii procesuale de confruntare, motivând că aceasta va pune victima într-o situație psihologică defavorabilă, ceea ce reprezintă o încălcare a drepturilor acesteia. Considerăm că această practică este necesar a fi aplicată în toate cauzele penale ce vizează infracțiunile privind viața sexuală. Și cercetarea la fața locului este pentru ofițerul de urmărire o formalitate, deși acest mijloc de colectare a probelor este foarte important în vederea stabilirii circumstanțelor săvârșirii infracțiunii, nemijlocit a probelor existente la fața locului etc. În acest sens, reieșind din cauzele studiate, s-a constatat.

- cercetarea la fața locului ofițerul de urmărire penală o face în ziua în care s-a depus plângerea doar în cazul în care victima a chemat grupa operativă, în rest cercetarea la fața locului poate fi efectuată și după câteva zile din momentul săvârșirii infracțiunii;
- doar în 20% din cauzele penale studiate, când victima a depus plângere sau a sesizat organul de urmărire penală într-un alt mod, dar nu a prezentat semne de

violență, a fost efectuată cercetarea la fața locului. În restul cazurilor, fiind prezente aceleași circumstanțe, cercetarea la fața locului nici nu se face;

- în 90% din cauzele cercetate procesele-verbale de cercetare la fața locului sunt însoțite de o anexă a unui tabel fotografic, în care este indicat locul faptei și nimic mai mult.

O altă acțiune procesuală efectuată de ofițerul de urmărire penală este verificarea declarațiilor victimei la locul faptei, acțiune a cărei scop nu este clar, în condițiile în care se presupune că victima, împreună cu ofițerul de urmărire penală, merge la locul faptei și face declarații cu indicarea locurilor, acțiunilor concrete ce au avut loc în acea zi/seară.

În asemenea situații, victima, fiind deja sub presiunea traumei psihologice și fizice în urma infracțiunii comise asupra ei, este pusă în situația de a reda repetat cele întâmplate, cu indicarea locului și modului comiterii infracțiunii, ceea ce reprezintă o retrăire a acelor circumstanțe, trauma psihologică intensificându-se și mai mult.

În contextul celor expuse mai sus, analiza cauzelor penale și a proceselor-verbale ne-au permis să constatăm mai multe lacune.

- În două din cauzele penale studiate această acțiune procesuală s-a efectuat și în prezența făptuitorului, nefiind clar care era necesitatea prezenței lui la efectuarea acțiunii respective și care era statutul acestuia.
- În cazul în care acțiunea nu este înregistrată audio-video, se efectuează un tabel fotografic, în care este fotografiată victima la locul faptei, cu indicarea pozițiilor și modului săvârșirii infracțiunii.
- În cazul unei infracțiuni de întreținere a unui raport sexual oral forțat dintre mamă și fiu, victima, care este mama făptuitorului, a fost fotografiată în poziția în care era la momentul săvârșirii infracțiunii, ceea ce constituie evident o intimidare a victimei și o revictimizare profundă a acesteia.
- Într-o altă cauză, victima este fotografiată pe bancheta din spate a automobilului, demonstrând modul în care a fost violată, fiind fotografiată cu picioarele ridicate în sus.
- Se efectuează asemenea acțiuni și în cazul dosarelor în care victima este minoră. Respectiv, într-o cauză penală de acțiuni perverse, victima, în vârstă de 8 ani, în prezența mamei, demonstrează ofițerului de urmărire penală cum au avut loc acțiunile perverse, și anume: pentru a reconstitui fapta, victima a fost ridicată pe un butoi de fier, unde demonstrează care au fost acțiunile tatălui ei vitreg la momentul comiterii infracțiunii.

Probe importante în constatarea unui raport sexual sau acțiuni perverse cu caracter sexual sunt și expertizele medico-legale, biologice sau chimice. Din cele 240 de cauze penale cercetate, expertizele au fost dispuse în mod obligatoriu în cauzele de viol, acțiuni violente cu caracter sexual. În cazul infracțiunii de acțiuni perverse expertiza a fost dispusă doar în cazul în care victima este minoră până la 14 ani.

În urma efectuării unei analize a expertizelor medico-legale, am constatat că, deși modul de comitere a infracțiunii, circumstanțele, leziunile victimelor sunt diferite, iar modalitatea de întocmire a expertizelor, metodele de cercetare sunt absolut aceleași. În acest sens, precizăm că expertizele medico-legale

nu sunt individualizate, reieșind din specificul cauzei penale, ci au practic același conținut, exceptând doar concluziile, care sunt diferite.

Deși Codul de procedură penală prevede că atât dispunerea expertizei, cât și rezultatele acesteia urmează a fi aduse la cunoștința victimei infracțiunilor de către organul de urmărire penală, această obligație nu este îndeplinită. **În 90% din cauzele studiate organul de urmărire penală nu a adus la cunoștință victimei dispunerea și rezultatele expertizei medico-legale, biologice, chimice.**

De asemenea, un loc separat în dosarele respective sunt **dispunerea expertizelor psihologice- psihiatrice**. Studiul a demonstrat că deși expertizele psihologice-psihiatrice se

dispun pentru a constata starea psihologică a victimelor infracțiunilor privind viața sexuală, totuși comisia de efectuare a expertizei este alcătuită din psihiatri, iar întrebările adresate în expertiză nu au scopul de a cerceta starea psihologică a victimei sau constrângerea psihică a acesteia, ci de a exclude vinovăția victimei, faptul dacă aceasta nu suferă de o boală psihiatrică și dacă victima nu minte. Ofițerul de urmărire penală nu argumentează în nici un mod necesitatea dispunerii expertizei psihiatrice-psihologice.

Din dosarele penale cercetate s-a stabilit că **expertizele psihiatrice** se dispun în cazul în care ofițerul de urmărire penală pune la îndoială declarațiile victimei, în special când **victima este minoră; când nu există urme de violență; în cazul infracțiunilor de hărțuire sexuală și acțiunilor perverse; violurilor conjugale (în 13 din cauzele studiate); când victimele sunt persoane în etate (în 27 din cauzele studiate).**

O atenție deosebită în cadrul studiului a fost acordată victimelor infracțiunilor privind viața sexuală cu **vârsta între 14-18 ani**, acestea figurând în **122 de dosare din cele cercetate**.

Una din cele mai mari probleme în cauzele în care victima infracțiunii cu caracter sexual este un minor reprezintă încadrarea faptelor ca întreținere a unui raport sexual cu o persoană ce nu a atins vârsta de 16 ani în loc de viol. Considerăm că încadrarea incorectă a faptei este o problemă sistemică de încadrare, atunci când frica de potențialele violențe fizice determină persoana să întrețină un raport sexual, iar organele de drept interpretează acest fapt ca acord benevol, reprezentând element de încadrare.

E de menționat că din cauzele cercetate, doar în una victima minoră a fost audiată în condiții speciale, în rest victimele au fost audiate condițiile generale.

Ceea ce ține de cazurile de încălcare a drepturilor victimelor minore, acestea sunt similare ca și în cazul persoanelor adulte, cu unele excepții, ce rezidă în următoarele:

- la audiere lipsește pedagogul ori psihologul, cerință obligatorie stabilită de organul de urmărire penală, ceea ce reprezintă o încălcare gravă a drepturilor procesuale; această încălcare nu este frecventă, dar existența a 4-5 cauze deja presupune că necesită a fi înlăturată;
- ofițerul de urmărire penală audiază victima suplimentar, fără a lua în considerare faptul că audierea suplimentară cauzează victimei un stres psiho-emoțional în plus;
- și pe aceste cauze se dispune confruntarea, deși această măsură nu este recomandată; confruntarea se dispune chiar și în cauzele penale în care făptuitorul este tatăl biologic sau concubinul mamei părții vătămate, în condițiile în care victima a declarat inițial că are frică de acesta; prin urmare, în asemenea cauze, ofițerul de urmărire penală, fără a stabili acordul cert al victimei și condițiile în care acest acord a fost manifestat, impune victima în situația de a face declarații în cadrul confruntării sub presiune morală în prezența făptuitorului.

O altă problemă în cauzele penale în care au fost examinate infracțiuni cu caracter sexual este problema admiterii reprezentantului legal în cadrul procesului penal și persoana care este admisă în calitate de reprezentant legal. Într-un singur caz organul de urmărire penală nu a admis ca reprezentant legal părinții acesteia, motivând că nu este în interesul superior al copilului, întrucât între aceștia sunt relații ostile și a fost numit ca reprezentant legal asistentul social, ceea ce reprezintă de fapt o bună practică și o dovadă că organul de urmărire penală a examinat în mod complet toate circumstanțele cauzei, fiind luat în considerare interesul superior al copilului. Cu toate acestea, sunt și cazuri în care organul de urmărire penală admite ca reprezentant

legal tatăl sau mama victimei, în situația în care victima declară că este în relații ostile cu reprezentanții legali. Mai mult ca atât, aceștia aplică asupra victimei violența fizică.

De asemenea, ofițerul de urmărire penală admite în calitate de reprezentant legal mama minorei care cunoștea despre abuzul sexual a concubinului asupra minorei, însă nu a anunțat organul de urmărire penală. Respectiv, cum va reprezenta mama drepturile procesuale ale victimei-minoră, dacă a fost în imposibilitate de a-i proteja interesele până la sesizarea de către organul de urmărire penală.

Desfășurarea urmăririi penale și practici de examinare a cauzelor în instanța de judecată

La examinarea cauzelor în instanța de judecată victimele infracțiunilor privind viața sexuală dispun de aceleași drepturi ca și pe parcursul urmăririi penale. În cauzele penale studiate au fost depistate de asemenea mai multe încălcări ale drepturilor victimelor privind viața sexuală pe parcursul examinării cauzei în instanța de judecată.

În **90% din cauzele studiate** organul de urmărire penală nu a adus la cunoștință victimei dispunerea și rezultatele expertizei medico-legale, biologice, chimice. Astfel, în 90% din numărul total de cauze penale cercetate victimele nu sunt prezente la ședința preliminară sau la prima ședință de examinare a cauzei, nu se pune în discuție cauza lipsei părții vătămate și amânarea ședinței pentru examinarea cauzei cu prezența victimei. **În nici o cauză victima nu a fost asistată de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat**, deși legea îi oferă acest drept.

Mai mult ca atât, în nici o cauză victima nu a fost întrebată dacă dorește să fie asistată de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat și să fie amânată cauza pentru contractarea unui avocat. Judecarea cauzelor din categoria infracțiunilor privind viața sexuală se desfășoară, de regulă, în ședință închisă, cu respectarea prevederilor art. 18, Cod de procedură penală. **În 20% din numărul total al dosarelor examinate cauza a fost examinată în ședință publică, iar în 10% din cauzele examinate în procesele-verbale ale ședințelor de judecată era indicat „cauza se examinează în ședință publică/inchisă”, fără a fi specificat cum va avea loc totuși examinarea cauzei.**

În cazul în care victima participă la examinarea cauzei, instanța de judecată evită să-i solicite opinia acesteia chiar și în chestiuni legate de trecerea la o altă etapă procesuală ori dacă are întrebări față de martor, inculpat. Partea

vătămată este audiată conform procedurii generale. Doar într-o singură cauză penală procurorul a solicitat înlăturarea inculpatului din sala de ședință pentru audierea victimei, motivând că poate afecta starea psiho-emoțională a acesteia. În celelalte cazuri victima depune declarații în prezența inculpatului.

După depunerea declarațiilor victimei îi sunt adresate întrebări de concretizare și cele mai multe întrebări sunt ale acuzării. În unele cauze procurorii pun câte 32 de întrebări, unele dintre care nu au legătură cu obiectul cauzei, nu influențează calificarea faptei, individualizarea acesteia și țin doar de viața personală a victimei. **Procurorul adresează întrebări despre relațiile sexuale anterioare, dacă a fost virgină sau nu, a consumat victima băuturi alcoolice, cât a consumat și dacă are pretenții față de inculpat.**

Prin prisma cauzelor penale cercetate, se constată rolul pasiv al instanței de judecată la adresarea și formularea întrebărilor către victimă. Totuși, în cazul în care procurorul nu formulează întrebări ce țin de viața personală, aceste întrebări sunt adresate de către judecător. În cauzele în care victimele infracțiunilor sexuale sunt minore, la judecarea cauzei penale participă reprezentantul legal al părții vătămate.

În nici o cauza penală studiată nu a fost solicitată opinia victimei minore referitor la deciziile luate în cadrul examinării cauzei penale. Deși părților vătămate minore, începând cu vârsta de 14 ani, le sunt atribuite exercitarea anumitor drepturi procesuale.

Conform cauzelor penale studiate instanțele de judecată au pronunțat trei tipuri de sentințe.

Sentințe de achitare

Din toate cauzele cercetate doar 4 din ele s-au soldat cu achitări din partea instanței de judecată, dintre care una a fost casată de instanța ierarhic superioară, iar 3 sentințe de achitare au fost menținute de instanțele ierarhic superioare și toate trei au fost pronunțate de una și aceeași instanță.

Sentințe de condamnare

În majoritatea cauzelor, instanțele de judecată condamnă făptuitorii pentru infracțiunile incriminate. În acest sens menționăm că în toate cauzele instanța de judecată stabilește o pedeapsă privativă de libertate. Însă în urma aplicării pedepsei privative de libertate, în 68% s-a aplicat art. 90 CP cu suspendarea executării pedepsei și stabilirea unui termen de probă. Respectiv, din motivarea instanței de judecată nu este clar, care sunt circumstanțele concrete ce au stat la baza deciziei de a aplica art. 90, alin. (1), CP. Aplicarea art. 90 Cod penal instanța de judecată o dispune și în cazul în care victimele infracțiunilor sunt minore. Numărul mare a sentințelor de condamnare denotă o politică a statului de toleranță zero în cazul infracțiunilor cu caracter sexual.

Sentințe de încetare a cauzei penale în legătură cu împăcarea părților

Din numărul cauzelor penale cercetate, în 120 de cauze victima a depus cerere de încetare a cauzei penale în legătură cu împăcarea părților, dintre care în 83 de cauze cererile de împăcare au fost acceptate, iar în 37 de cauze acestea au fost respinse cu condamnarea persoanei, iar într-o cauză persoană a fost achitată. Din sentințele de încetare pronunțate și procesele-verbale întocmite am constatat că instanța de judecată nu cercetează care a fost motivul împăcării și dacă victima a fost sau nu influențată de făptuitor sau rudele acestuia.

În cazul victimelor minore, din cele 122 de cauze penale, în 90% cererea de încetare a cauzei penale în legătură cu împăcarea a fost depusă de reprezentantul legal al părții vătămate minore, iar instanța de judecată, procurorul nu a solicitat opinia victimei minore pe marginea încetării procesului penal, dacă aceasta îl iartă pe inculpat sau are/ori nu careva pretenții, luând decizia de încetare în baza cererii reprezentantului legal al părții vătămate minore și cererii inculpatului.

Repararea prejudiciului moral și material cauzat victimei prin infracțiune reprezintă un element indispensabil al dreptului victimei la un proces echitabil. Din toate 240 de cauze penale doar în 68 de cauze a fost înaintată acțiune civilă, dintre care 1/3 au fost încetate pe motiv de împăcare și instanța de judecată nu a specificat în sentințele de încetare care a fost prejudiciul moral și material achitat. Sub acest aspect s-a constatat că în majoritatea cauzelor instanțele de judecată admit acțiunile civile ale victimelor prin sentință, în cazul în care făptuitorii sunt condamnați. Cea mai mare sumă pentru prejudiciul moral cauzat, care a fost admisă prin sentință este de 50.000 lei, însă prejudiciul moral în cuantumul menționat a fost admis doar în 5 cauze din cele cercetate. Cât privește prejudiciu material, e de menționat că în foarte puține cauze a fost înaintată cererea cu privire la repararea acestui prejudiciu, iar în majoritatea cauzelor cererea înaintată a fost respinsă, dat fiind faptul că victima nu a prezentat probe care să confirme cuantumul prejudiciului material.

O altă problemă ce se referă la dreptul victimei la compensare este admiterea acțiunilor civile de principiu, iar cuantumul se dispune a fi apreciat de către instanța de judecată în ordine civilă.

Percepții și stereotipuri la examinarea infracțiunilor privind viața sexuală

În urma examinării cauzelor penale s-au depistat anumite percepții eronate și stereotipuri față de victimele infracțiunilor privind viața sexuală de care se conduc organele de drept și instanța de judecată la examinarea infracțiunilor din această categorie. Aceste percepții au ca efect crearea unei opinii pre-

concepute referitor la partea de vinovăție a victimei în cazul săvârșirii infracțiunii.

Conform cauzelor studiate, percepțiile eronate în raport cu victimele se datorează următorilor factori:

- dacă victima a mai avut anterior relații sexuale atât cu inculpatul, cât și cu alte persoane;
- dacă victima era în stare de ebrietate la momentul săvârșirii infracțiunii sau era în compania făptuitorilor;
- dacă victimei i-au fost cauzate leziuni corporale sau nu;
- dacă victima este soția/concubina/prietena făptuitorului;
- dacă aceasta este dintr-o familie social vulnerabilă.

În fața instanței de judecată și a organului de urmărire penală victima exprimă încredere și compasiune doar în cazul în care de rând cu actul sexual a fost supusă violenței fizice și are vătămări corporale vizibile.

Din întrebările acordate se evidențiază atitudinea preconcepută a judecătorilor față de victimă precum că ea ar fi consumat benevol băuturi alcoolice și ar fi întreținut acele rapoarte sexuale de asemenea benevol.

Stereotipurile pe care victimele le înfruntă:

- victima are partea ei de vină în infracțiunea comisă;
- femeia căsătorită ori care se află în concubinaj nu poate să fie victima infracțiunilor privind viața sexuală;
- dacă victima era în stare de ebrietate ori se afla în compania violatorului, a întreținut un raport sexual benevol;
- dacă nu s-au depistat urme de violență fizică specifică nu este victima infracțiunilor privind viața sexuală;
- dacă ai întreținut rapoarte sexuale anterior actului sexual forțat, probabil că actul sexual a fost benevol;

- femeia care are o reputație rea puțin probabil că este victima infracțiunilor privind viața sexuală;
- victimele infracțiunilor privind viața sexuală nu au nevoie de asistență medicală, psihologică și juridică.

Faptul că asemenea percepții eronate și stereotipuri sunt împărțite de membrii organelor de urmărire penală, ai procuraturii, instanțelor de judecată, dar și în societatea contemporană reprezintă o barieră semnificativă în realizarea dreptului victimelor la un proces echitabil. Anume ste-

reotipurile în cauză le împiedică pe victime să se adreseze organelor de poliție, tot ele fiind și un factor ce le determină să depună cereri de împăcare pentru încetarea cât mai rapidă a procesului penal.

Concluzii și recomandări

În concluzie putem menționa că analiza celor 240 de cauze penale cercetate demonstrează că, în pofida drepturilor materiale, procesuale garantate, victimele infracțiunilor privind viața sexuală se confruntă cu un sistem birocratic, care nu este pregătit să accepte pe deplin statutul de victime ale acestor infracțiuni, să le ofere protecție, asistență și realizarea dreptului la un proces echitabil. Astfel s-a constatat că din momentul săvârșirii infracțiunii până la condamnarea persoanei vinovate, victima infracțiunilor privind violența sexuală are a înfrunta o serie de încălcări procesuale a drepturilor sale, abordări, stereotipuri, acțiuni procesuale care vin să o intimideze, să o pună într-o situație nefavorabilă, să o discrimineze în raport cu infracțiunea comisă asupra ei, deși ea este victimă și nu poartă nici o vină pentru infracțiunea comisă. Aceste încălcări, abordări și stereotipuri nu numai că pun victimele într-o situație de discriminare, dar și le descurajează să sesizeze organele competente ori să susțină plângerile în continuare, fiind de cele mai multe ori nevoite să cedeze prin retragerea plângerii, împăcarea cu infractorul etc. Drepturile victimelor infracțiunilor privind viața sexuală sunt încălcate atât la etapa urmăririi penale, cât și la faza de judecare, subiecții de drept diminuând rolul victimei într-un proces penal și drepturilor acesteia. Respectiv victimele acestei categorii de infracțiuni sunt inițial puse în si-

tuația de a convinge organul de urmărire penală despre actul sexual forțat, de a merge pentru întocmirea expertizelor, de a susține cele declarate, de a se adresa pentru asistență psihologică și medicală, de a fi supuse confruntărilor cu făptuitorii și martorii, sunt supuse expertizelor care să constate că nu mint. Ele nu sunt implicate în cauzele penale, nu beneficiază de asistență juridică și psihologică. Astfel, ele sunt nu numai victime ale infracțiunii sexuale, dar și ale unui sistem de drept, care le supune revictimizării repetate în situații în care nu sunt oportune și nici necesare asemenea proceduri și acțiuni. Mai mult ca atât, până în prezent victimele infracțiunilor privind viața sexuală nu au beneficiat de nici o metodă de reabilitare, de nici o posibilitate de a-și reveni, fiind supuse unor proceduri birocratice și umilitoare. Anume datorită acestui fapt majoritatea lor adoptă o poziție pasivă și în cele mai multe cazuri preferă să nu sesizeze organul de urmărire penală despre infracțiunea comisă.

Pornind de la această stare de lucruri, dar și în vederea îmbunătățirii cadrului legal existent, a neadmiterii încălcărilor privind drepturile victimelor atât la etapa de urmărire penală, cât și în cadrul examinării cauzelor de către instanțele de judecată, **se recomandă:**

- operarea modificărilor la Codului penal al Republicii Moldova în vederea revizuirii noțiunii consimțământ în cazul infracțiunilor privind viața sexuală în conformitate cu prevederile Convenției de la Istanbul;
- stabilirea unor garanții suplimentare pentru victimele infracțiunilor privind viața sexuală, printre care dreptul la intimitate, dreptul la asistență psihologică și medicală în cadrul urmăririi penale;

- amendarea Codului penal și Codului de procedură penală în sensul neadmiterii înlăturării răspunderii penale în rezultatul împăcării victimei cu infractorul; de regulă, infractorul aflându-se în libertate, ușor influențează victima și o convinge să accepte concilierea;
- modificarea cadrului normativ național ce vizează infracțiunile privind viața sexuală în conformitate cu prevederile Convenției de la Istanbul;
- cercetarea operativă și sub toate aspectele a infracțiunilor privind viața sexuală cu instituirea unui cadru normativ relevant și benefic pentru protecția victimelor acestei categorii de infracțiuni, cum ar fi instituirea asistenței juridice obligatorii, asigurarea consilierii psihologice și medicale, audierea victimelor în condiții prietenoase, instituirea unor criterii clare de audiere suplimentară a victimelor, evitarea confruntărilor cu agresorul sexual în cadrul urmăririi și judecării infracțiunilor respective;
- includerea serviciilor medicale inerente examinării și tratării victimelor infracțiunilor privind viața sexuală în polița de asigurare medicală obligatorie;
- informarea victimelor cu privire la hotărârile luate pe cauza penală intentată vizând infracțiunile privind viața sexuală;
- explicarea eficientă și clară a drepturilor victimelor infracțiunilor privind viața sexuală;
- realizarea unor campanii de informare a victimelor cu privire la modalitatea de sesizare a organului de urmărire penală și drepturile acestora la etapa sesizării, începerii și desfășurării urmăririi penale;
- aducerea la cunoștința victimei a hotărârilor organelor de urmărire penală cu privire la încetarea, clasarea cauzei penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală;
- tratarea cu diligență a depozițiilor date de victimă în cadrul cauzelor penale în care se examinează infracțiunile cu privire la viața sexuală;
- realizarea unor campanii de informare a victimelor cu privire la modul de realizare a drepturilor acestora în cadrul examinării cauzei penale și modului de contestare a actelor organului de urmărire penală, procurorului;
- motivarea deciziilor procurorului cu privire la încetarea, clasarea cauzei penale, scoaterea persoanei de sub urmărire penală;
- informarea victimei asupra modului de contestare a acțiunilor organului de urmărire penală, procurorului;

- audierea victimelor infracțiunilor privind viața sexuală în condiții prietenoase;
- dispunerea evaluării psihologice a victimei, iar această evaluare să aibă statut de probă similară expertizei;
- dispunerea expertizei psihiatrice doar în cazul în care apar dubii vizavi de discernământul victimei infracțiunilor cu caracter sexual;
- individualizarea expertizelor medico-legale, astfel încât ele să decurgă din circumstanțele cauzei;
- întocmirea suporturilor informative cu privire la drepturile victimelor infracțiunilor privind viața sexuală;
- evitarea luării explicațiilor și declarațiilor de la victimele infracțiunilor cu privire la viața sexuală în afara cauzelor penale;
- asigurarea unei apărări efective și cu respectarea drepturilor procesuale ale victimelor minore ale infracțiunilor cu caracter sexual;
- implicarea cât mai activă a autorităților tutelare, profesorilor, psihologilor la examinarea cauzelor penale privind infracțiunile cu caracter sexual;
- evitarea recunoașterii în calitate de reprezentant legal al victimei minore a persoanelor în raport cu care victima se află în relații de conflict și care pot exercita presiune fizică/psihologică asupra victimei minore;
- luarea unor măsuri eficiente de protecție a victimelor infracțiunilor privind viața sexuală în caz de necesitate;
- instruirea polițiștilor, ofițerilor de urmărire penală, procurorilor, judecătorilor privind modalitatea de cercetare și examinare a cauzelor referitoare la infracțiunile ce atentează la viața sexuală sub aspectul respectării drepturilor victimelor;
- realizarea unor campanii de informare a victimelor infracțiunilor privind viața sexuală despre drepturile procesuale ale acestora la urmărirea penală;
- examinarea obligatorie a cauzelor penale în ședințe închise;
- identificarea posibilității audierii victimelor infracțiunilor privind viața sexuală în lipsa inculpatului;
- asigurarea dreptului victimelor infracțiunilor privind viața sexuală la apărare, asistență medicală, psihologică în cadrul examinării cauzei penale;

- informarea efectivă și explicarea drepturilor victimelor infracțiunilor privind viața sexuală;
- evitarea întrebărilor ce atentează la demnitatea victimelor infracțiunilor privind viața sexuală;
- soluționarea chestiunii ce ține de admiterea acțiunii civile și stabilirea cuantumului prejudiciului moral și material solicitat odată cu sentința de condamnare;
- implicarea victimei minore a infracțiunilor cu caracter sexual la examinarea cauzei în instanța de judecată, astfel încât să se țină cont de opinia victimei minore la deciziile ce o vizează referitor la: acordul la împăcarea cu persoana inculpată, înlăturarea din procesul penal a reprezentantului legal, care acționează în detrimentul victimei, acțiunea civilă înaintată și cuantumul prejudiciului material și moral;
- aplicarea art. 90 Cod penal în strictă conformitate cu rigorile legale, cu motivarea necesității suspendării executării pedepsei cu închisoarea și temeiurile care indică asupra faptului că inculpatul se poate corecta fără a ispăși o pedeapsă privativă de libertate;
- organizarea cursurilor de instruire a judecătorilor cu privire la drepturile victimelor infracțiunilor privind viața sexuală;
- elaborarea ghidurilor de informare pentru victimele infracțiunilor sexuale, care să conțină informații despre drepturile procesuale ale victimelor la orice etapă a procesului penal, informarea victimelor infracțiunilor sexuale despre serviciile care acordă ajutor acestor categorii de victime;
- evitarea dispunerii admiterii în principiu a acțiunii civile cu transmiterea cauzei spre examinare instanței civile în vederea stabilirii cuantumului prejudiciului moral și material;
- realizarea măsurilor de reabilitare a victimelor infracțiunilor cu caracter sexual;
- asigurarea protecției datelor cu caracter personal ale victimelor infracțiunilor cu privire la viața sexuală;
- elaborarea unor ghiduri de informare a victimelor despre măsurile de reabilitare și reintegrare socială a lor;
- crearea și dezvoltarea serviciilor specializate pentru victimele infracțiunilor privind viața sexuală;

- implicarea organizațiilor obștești în vederea promovării și asigurării drepturilor victimelor infracțiunilor privind viața sexuală;
- implicarea asistenților sociali, instituțiilor școlare, medicilor, psihologilor, polițiștilor de sector în realizarea drepturilor victimelor infracțiunilor privind viața sexuală;
- organizarea cursurilor de instruire a asistenților sociali, profesorilor, medicilor, psihologilor, polițiștilor de sector cu privire la drepturile victimelor infracțiunilor cu caracter sexual;
- elaborarea ghidurilor de informare a victimelor despre atribuțiile asistenților sociali, profesorilor, medicilor, psihologilor, polițiștilor de sector în vederea realizării drepturilor procesuale ale acestora.

